

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті здійснено аналіз соціальної активності студентів вищих навчальних закладів у позааудиторний час. Названі можливі форми добровільного об'єднання студентів, визначені функції соціальної активності по впливу на суспільство, навчальний заклад та особистість. Значна увага приділяється діяльності добровільних об'єднань студентів – "студій", які мають вплив на формування професійної спрямованості майбутніх учителів. Робиться висновок про важливість соціальної активності студентів у позааудиторний час як чинника в самореалізації студента, прояву його свободи в процесі навчання у виші.

Ключові слова: виховання, особистість, соціальна активність, позааудиторний час, творчість, "студія".

Постановка проблеми. Європейський вектор розвитку українського суспільства пред'являє до студентської молоді низку нових вимог пов'язаних із творчим ставленням до навколишньої дійсності, умінням поєднувати власні інтереси з громадськими та корпоративними, бути компетентним у сфері побудови ділових і міжособистісних відносин, бути готовим до прояву креативності в соціальних взаємодіях. За цих обставин установи вищої професійної освіти повинні не тільки забезпечити підготовку фахівця, а й створити умови для становлення особистості як суб'єкта соціальних відносин, де гармонійно поєднуються емоційно-чуттєва та вольова сфера людської психіки та її поведінка.

У цьому сенсі загально визначеними є можливості позааудиторної діяльності студентів, яка створює умови для різних видів праці та творчості (художньої, інтелектуальної, соціальної, патріотичної, тощо). У той же час така активність не рідко має локальну, вузьку спрямованість (професійну чи як захоплення чимось). Зазначимо, що як соціокультурна практика вона має свою історію. Це діяльність різного роду гуртків, студентських педагогічних загонів, неформальних об'єднань, науково-дослідних колективів, рух КВК, студентські творчі авторські лабораторії, патріотичний рух волонтерів, благодійні студентські групи, тощо. Успішність функціонування цих об'єднань, реалізація їхніх можливостей обумовлена характером і якістю організації соціальної творчості молоді та вимагає особливого організаційного впливу, який часто відсутній в системі виховної роботи вищих навчальних закладів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На теоретико-методологічному рівні найбільш фундаментально зазначено проблема відображена у працях І. Беха, В. Караковського, В. Лазарева, С. Полякова, Н. Селіванова, Ф. Шапіро; проблеми соціальної творчості розкриваються в теорії і практиці колективно-творчого виховання О. Газманом, І. Івановим, Л. Уманським. Проблеми підготовки майбутніх вчителів відтворені у працях С. Гончаренка, Г. Гуревича, Є. Кулика, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, О. Торубари та інших.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок про важливість запровадження системно-діяльнісного підходу до вивчення соціальної активності студентів з метою визначення сприятливих умов для саморозвитку і самонавчання особистості, осмислене визначення власних можливостей і життєвих потреб у процесі професійного становлення майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. У контексті вищезазначеного та узагальнивши провідні ідеї, вироблені в рамках гуманістичної філософії, психології та педагогіки, ми розглядаємо соціальну активність студентів: як діяльність, спрямовану на пошук оригінальних рішень у різних ситуаціях; як процес здійснення соціально значимої діяльності по перетворенню навколишнього середовища та створенню нового продукту; як здатність аналізувати, узагальнювати і використовувати на практиці свій життєвий досвід; як спосіб отримання певного соціального досвіду через соціальну взаємодію з оточуючими.

Таку активність часто оцінюють як творчість. При характеристиці соціальної активності ми припускаємо, що її вплив на студентів вишу можна вважати позитивним, якщо: учасники процесу націлені на самовдосконалення; молоді люди разом створюють нові соціальні ініціативи, що спрямовані на перетворення довкілля; у студентів спостерігається стійкий інтерес до пропонованої предметної діяльності та до даного колективу; є конкретні творчі досягнення як самого колективу, так і окремо взятої в ньому особистості.

Аналіз уявлень про сутність і можливості соціальної активності дозволяє визначити три групи функцій (по відношенню до суспільства, до ВНЗ, до особистості).

Соціальна творчість в позааудиторній діяльності студентів ВНЗ по відношенню до суспільства виступає засобом:

– перетворення (внесення позитивних змін у навколишнє соціальне середовище за рахунок реалізації ініціатив студентів);

– комунікації (забезпечення та розвитку мережі соціальних відносин, інформаційного обміну та взаємодії між суб'єктами соціального середовища);

– анімації (підвищення інтенсивності, особистої значущості та привабливості міжособистісних відносин у навколишньому соціальному середовищі).

По відношенню до навчального закладу соціальна активність студентів у позааудиторній діяльності сприяє: відтворенню культури закладу (збереженню цінностей, норм, традицій); організації життєдіяльності (підтриманню структури ділових і міжособистісних відносин); інноваціям у житті навчального закладу.

По відношенню до студента ВНЗ соціальна активність у позааудиторній діяльності може реалізовувати: аксіологічну функцію (освоєння студентами цінностей, які дозволяють реалізувати себе в сфері соціальних відносин (виховання самостійності, відповідальності, естетичності, креативності, оцінку "Іншого" як рівноправного партнера і творчого відношення до дійсності); орієнтаційну функцію (надання можливостей молодій людині у свідомій орієнтації по відношенню до соціальних ролей у процесі спільної діяльності; операційну функцію (формування способів мислення і відповідних способів поведінки (прояв суб'єктної позиції, реалізація власного лідерського потенціалу), освоєння способів практичного вирішення різних завдань соціальної взаємодії, спрямованих на взаємовигідне співробітництво).

Зазначимо, соціальна активність, як така, ґрунтується на потребах студентів у самореалізації, самоствердженні, досягненні, пошуку сутності життя і групової приналежності. Стихійна соціальна активність є чинником соціалізації студентів, причому може бути як позитивно спрямованою, так і негативною, деструктивно-руйнівною. Конкретними формами прояву соціальної активності є громадсько-політична діяльність молоді, соціальні акції, а також молодіжні субкультури, секти та інше.

Середовище, в якому здійснюється соціальна активність студентів, передбачає оптимістичне сприйняття спільної діяльності її суб'єктами, пошуковий характер діяльності, особливі гуманістичні відносини між учасниками.

Позааудиторна діяльність володіє великими можливостями для самореалізації студента, а також найбільшим числом ступенів свободи для молодої людини в процесі навчання у ВНЗ. Саме в цій діяльності відбувається тісніше міжособистісне неформальне спілкування студентів, викладачів, адміністрації вишу, відбувається культурне збагачення і духовне самозміцнення особистості, розвиток і поглиблення смаків тощо [4].

Аналіз уявлень про сутність соціальної активності, про специфіку позааудиторної діяльності та її можливості дозволив нам зробити висновок, що найбільш ефективною формою організації соціальної активності студентів вишу в позааудиторній діяльності є модель соціального виховання "студія", описана Б. Купріяновим [2].

Як стверджує автор та підтверджує досвід роботи студентських творчих авторських лабораторій (СТАЛі), які працюють на технологічному факультеті Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка студійна діяльність в рамках університету завжди носить яскраво виражений характер. Можна припустити, що цей процес виходить із психологічних особливостей студентського віку і обґрунтований потребою у спілкуванні. Молода людина підсвідомо прагне потрапити в групу цікавих для нього людей для спільного проведення вільного від навчання часу, природне його прагнення до отримання позитивних емоцій від цього процесу взаємодії.

Нерідко джерелом ідеї, ініціатором проекту в студентській студії може бути не тільки педагог, але й будь-який учасник творчого об'єднання. І ця тенденцію ми напруємо пов'язуємо з потребою у задоволенні мотиву діяльності й мотиву самоствердження (домінування). Молода людина творчо активна, ініціативна – вона прагне проявити себе в різних сферах життя, отримати в процесі своєї діяльності якомога більший соціальний досвід. Крім того, досить сильним є бажання молодої людини бути авторитетом, – контролювати діяльність інших людей, керувати групою, нехай і не дуже великою, але де вона перебуватиме "майстром".

Наступна особливість студійної моделі в рамках вишу безпосередньо пов'язана з попередньою. У ролі "майстра" в студії може виступати не лише педагог, але і студент (природно, при наявності необхідного досвіду і знань). Звідси ж випливає правило наступності (зміни ролей), будь-яка молода людина може стати "майстром" для інших учасників студії. Наприклад, студент 3, 4 курсу, керівник творчого об'єднання так, як і педагог, в студії веде заняття, організовує процес спільної творчої діяльності, виступає носієм досвіду і знань, цінних для даного об'єднання. Пройде 2-3 роки, і студент-"майстер" закінчить своє навчання у виші, на його місце прийде інша молода людина, можливо один з членів об'єднання. І природно, що при цьому метою керівника стає і виховання гідної зміни.

Студія для студентів – це не лише творчість і цікаве спілкування в колі однодумців, це важливий компонент професійної діяльності як майбутнього вчителя. У процесі роботи в об'єднанні студієць отримує необхідні навички організації групи, взаємодії з людьми, спільної діяльності, спрямованої на створення конкретного, обдуманого продукту. Коли студент стає "майстром" студії, він виконує роль керівника, педагога, наставника. Він не просто передає свої знання, а й навчається організовувати

продуктивну роботу групи, намагається знайти підхід до кожного учасника студії, зробити діяльність об'єднання цікавою і яскравою.

Діяльність студента у виші ні в якому разі не виключає участь молодшої людини в об'єднаннях різних за інтересами та напрямками діяльності. Він може брати активну участь у студії декоративно-вжиткового мистецтва, бути спортсменом, і в той же час приймати участь в наукових студентських конференціях.

У виші студія може створюватися як для тривалого функціонування, так і для вирішення конкретного завдання. Об'єднання може не працювати весь рік, а почати свою роботу заради створення конкретного спільного продукту. При цьому студенти в моменти затишшя все одно будуть спілкуватися з учасниками об'єднання, а можливо навіть працювати в інших творчих групах. Життєдіяльність новоствореної студії чітко обмежена роботою над певними спільними проектами (виставками, концертними програмами тощо). "Така студія змушена постійно самовідроджуватись, починати все не те щоб з нуля, але заново" [6, с. 136], навчати новачків основам ремесла, пропонувати і реалізовувати нові ідеї для втілення продукту. У студіях тривалого функціонування активність взаємодії учасників пульсує: підйом (процес підготовки, репетиції і т.д.) – кульмінація (прем'єра) – спад (момент відносного затишшя). Такі студії зазвичай ведуть свою роботу протягом усього навчального року, і кожен новий цикл діяльності пов'язаний зі створенням і реалізацією нового проекту.

Студійна діяльність дозволяє побудувати організацію виховного процесу засобами і способами соціальної творчості, шляхом впливу творчо розвинутого суб'єкта на середу життєдіяльності. Можна говорити про те, що в об'єднаннях і установах, відповідних моделі "студія", відбувається активне стимулювання самодіяльності та творчої активності у міру вдосконалення майстерності вихованців, накопичення ними знань і умінь, здобуття самостійності в творчому творенні, авторському виконанні. Студійні об'єднання студентів у позааудиторній діяльності повинні існувати не лише заради навчання учасників об'єднання і результату, а й заради спілкування, самоствердження, творчого процесу, спрямованого на отримання не тільки особистого, але і визнаного суспільства результату, що дуже важливо для молодих людей у студентському віці.

Для педагогів вишу надзвичайно важлива мотивація до позааудиторної діяльності. Значення мотивації для ефективності діяльності педагога є однією з основних аксіом діяльнісного підходу. Зокрема, В. Козловський вказував на особливості особистості педагога, яка існує у синтезі професіоналізму, його творчої неповторності, високої духовності, що обумовлює особливості його діяльності, яка включає взаємопов'язані педагогічну, організаторську, художньо-творчу діяльність [1, с. 16]. Таким чином, можна констатувати, що ефективність діяльності педагога вишу обумовлена його самореалізацією як творця, спортсмена, виконавця, хореографа, тобто професіонала предметної діяльності.

Не слід виключати з факторів набуття педагогами особистісних смислів діяльності задоволення відносинами, що виникають в процесі спільної зі студентами діяльності. За нашими спостереженнями, ця обставина забезпечується можливістю зовсім іншою рольовою структурою відносин: замість традиційних ролей "вихованець – педагог" реалізуються ролі "колега", "консультант", "керівник – підлеглий", "наставник", "умілець" і т.п. Сукупність даних ролей дозволяє педагогу задовольнити свої потреби в самореалізації, отримати підтвердження власного авторитету в реальній діяльності. Наявність особистісних смислів може бути також забезпечена за рахунок взаємозв'язку діяльності студентів з тими чи іншими інтересами педагогів.

Участь студентів у різних творчих об'єднаннях є добровільним, тобто виключає обов'язковість і який-небудь примус.

Добровільність входження в різні за спрямованістю діяльності студії забезпечується наданням можливостей вибору різних форм реалізації себе, вибору об'єднання, яке відповідає інтересам і нахилам студентів. Можливість переходу з одного об'єднання в інше і переключення з одного виду діяльності на інший дозволяє молодій людині реалізовувати всі свої потреби та потенційні здібності.

Все це, дозволяє учаснику позааудиторної діяльності звертатися до процесів самопізнання, самовираження і самореалізації, що забезпечується підтриманням справжнього діалогового характеру міжособистісних відносин між педагогом та вихованцями.

Подану модель "студія" можна охарактеризувати за допомогою декількох компонентів: спільна творча діяльність учасників об'єднання; створення нових нетрадиційних художніх форм; демонстрація отриманих результатів творчості; відносини між педагогом-майстром і вихованцями; специфічна атмосфера.

Особливості студійної моделі стосовно до організації соціальної активності студентів вишу в позааудиторній діяльності полягають у наступному: діяльність завжди носить яскраво виражений характер; нерідко джерелом ідеї, ініціатором проекту в студентській студії може бути не лише педагог, але й будь-який учасник творчого об'єднання; в ролі "майстра" в студії може виступати не тільки педагог, а і студент (природно, за наявності необхідного досвіду і знань); студія для студентів – це не лише творчість і цікаве спілкування у колі однодумців, це певний компонент професійної діяльності; у виші діяльність студента не обмежує і ні в якому разі не виключає участь молодшої людини в творчих об'єднаннях, різних за інтересами та напрямками діяльності; студія у виші може створюватися як для тривалого функціонування, так і для вирішення конкретного завдання.

Висновки. Позааудиторні форми виховання студентської молоді, і "студії" зокрема, є важливими з погляду формування громадянської позиції та патріотичних почуттів, водночас, вони є доступними, бо не вимагають особливих умов щодо їх організації та проведення, а також достатньо ефективними за умови кваліфікованого педагогічного керівництва з боку викладачів університету. Основними вимогами до таких заходів є: 1) створення студентських колективів, об'єднаних спільною метою (студії, гуртки за інтересами тощо) та соціально значущою спільною діяльністю (наукові товариства, літературні спілки, громадсько-політичні об'єднання та ін.), що дозволяє впливати на формування почуття взаєморозуміння, взаємодії, взаємодопомоги, відповідальності; 2) коректне педагогічне управління творчими студентськими колективами, яке здійснюється з урахуванням виховної мети у поєднанні з особистими інтересами студентів, їхньою професійною та громадянською орієнтацією.

Використані джерела

1. Козловский В.И. Педагогические условия творческого развития учащегося школьного театра-студии: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Валерий Иванович Козловский. – Москва, 1998. – 21 с.
2. Куприянов Б.В. Классификация форм воспитательной работы // Воспитание школьников. – 2002. – № 4. – С. 19-26; № 5. – С. 21-29.
3. Нагаев В.М. Методика викладання у вищій школі: [навч. посіб.] / В.М. Нагаєв. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
4. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: [навч. посіб.] / А.С. Нісімчук, О.С. Падалко, О.Т. Шпак. – К.: Просвіта, 2000. – 368 с.
5. Педагогічна майстерність: [підручник] / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. – [2-ге вид.] – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
6. Социальное воспитание в учреждениях дополнительного образования детей: [Учеб. пособие для студентов пед. вузов] / Б.В. Куприянов, Н.Г. Крылова, Е.А. Салина, О.В. Миновская. – М.: Академия, 2004. – 240 с.

Drozdenco N., Drozdenco V.

STUDENTS' SOCIAL ACTIVITY AS A CONDITION OF FUTURE TEACHERS PROFESSIONAL ORIENTATION FORMATION

The university students' extracurricular activity is analyzed in the article. Their efforts to organize different kinds of clubs, educational groups, temporary scientific-research groups, student copyright creative labs, Patriotic clubs, groups, volunteers and benefactors based on personal meaningful definition of their own capabilities and life needs in the process of self-development and self-education during the years of training in a higher educational institution are recognized as socially important. The responsibilities of such social activity towards society, educational institutions and specific individuals are outlined. Considerable attention is paid to the activities of students voluntary associations under the conditional name "the Studio", which also have a significant influence on the future teachers professional orientation formation. The fact, that studio activities have distinct, rich in positive emotions nature, based on the psychological features of student age and reasonable need to live in an active communication and interaction, promotes effective assimilation of social experience, has to be admitted. The features of interpersonal relationships among students and teachers in extracurricular activities, besides in the creative associations like "Studio" are described in the article. There are main components of this cooperation, such as: joint creative activities of the participants; new extraordinary things creation; demonstration of the creativity results; the domination of a specific atmosphere between teacher and "master" students. It is noted that student activities do not preclude simultaneous participation in multiple associations with the same interests and activities of different duration. It is concluded, that students social activity in extracurricular time is an essential factor in the realization of personality, manifestations of personal liberty in the period of study at the University, requirements that provide the maximum result of educational influence of the staff of the educational institution are suggested.

Key words: education, personality, social activity, extracurricular time, creativity, studio.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015